

рційними банками, зокрема в частині обмеження і недопущення надлишкової ліквідності.

Список літератури

1. Алексеев, А. Фінансова психотерапія. Для запобігання повномасштабній паніці вкладників НБУ зважився на екстрені непопулярні заходи [Текст] / А. Алексеев // Дзеркало тижня. – 2008. – № 39(718). – 18-24 жовтня.
2. Кочетков, В. М. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку в механізмі зміцнення його фінансової стійкості [Текст] // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – Вип. 125. – 200 с. : іл., табл. – Бібліогр. у кінці доп. – ISBN 966-7392-31-7.
3. Міщенко, В. Ліквідність банківської системи: економічна суть, структура і методологічний підхід до аналізу [Текст] / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 6–9.
4. www.bank.gov.ua [Електронний ресурс].

Summary

In the article the questions of providing of liquidity of commercial banks are examined in the conditions of financial crisis. The problems of surplus liquidity of banks and its influence are considered on solvency of bank institutions. The ways of decision of problems are offered with the adequate providing of bank liquidity.

Отримано 24.09.2010

УДК 336.71.078.3.001.11

О.Г. Поправка, здобувач

Київського національного торговельно-економічного університету

СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ: ТЕРМІНИ, ВИЗНАЧЕННЯ

У статті проаналізовано сутність понять "банківське регулювання" та "банківський нагляд", закріплених законодавством України, а також розкрито основні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення понять "банківське регулювання", "банківський нагляд" і "банківський контроль". Автором запропоновано власне трактування даних термінів.

Ключові слова: банківське регулювання, банківський нагляд, банківський контроль.

Постановка проблеми. Банківська система виконує життєво важливу роль посередника, акумулюючи заощадження приватних осіб і підприємств, надаючи їх іншим фізичним і юридичним особам, тобто банки перерозподіляють мобілізовані грошові кошти для найбільш ефективного і продуктивного використання. Оскільки банки є найважливішим елементом фінансової інфраструктури сучасного суспільс-

тва, забезпечення їх стабільного функціонування вимагає організації постійного нагляду та контролю за їх діяльністю.

Необхідність контролю за діяльністю комерційних банків зумовлена тим, що в умовах ринку відбувається жорстка конкурентна боротьба між банками, а це змушує їх дедалі підвищувати ризикованість своїх операцій для задоволення клієнта та отримання прибутку [7, с. 20], що у свою чергу може призвести до банкрутства.

Банкрутство банку небезпечне не тільки для його акціонерів, вкладників, кредиторів, а й для суспільства в цілому, бо підриває довіру клієнтів до всієї банківської системи, а значить, і до фінансового ринку в цілому [7, с. 20].

Отже, банківське регулювання та банківський нагляд є невід’ємними складовими банківської діяльності та стабільності функціонування економіки країни.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми банківського регулювання та банківського нагляду досліджували багато відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Пропозиції щодо їхнього теоретичного та практичного вирішення висвітлили у своїх наукових працях О. Хаб’юк, В.І. Міщенко, І.І. Д’яконова, О.С. Любунь, В.В. Пасічник, О.П. Орлюк, U. Bestmann, W. Grill, L.Graulich, R. Ellen, T. Hartmann-Wendels та ін. Разом з тим поки що малодослідженими залишаються питання, пов’язані з врахуванням особливостей банківського регулювання та нагляду, їх цільовою спрямованістю.

Невирішені частини проблеми. Статтею 1 Закону України “Про Національний банк України” банківське регулювання визначається як одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [13]. У свою чергу, банківський нагляд – це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку. Далі у цьому ж Законі України (п. 8 ст. 7 “Інші функції”) зазначено, що банківське регулювання та нагляд розглядаються як єдина функція Національного банку України, натомість у ч. 2 ст. 55 функції банківського регулювання і нагляду відокремлюються одна від одної [13].

Таким чином, на першому та основному етапі – етапі законодавчого закріплення даних понять – немає чіткого визначення та не є зро-

зумілою сутність даних понять, саме це в подальшому не дає можливості чіткого тлумачення даних категорій.

Виходячи із вищенаведеного, особливої актуальності набувають теоретико-методичні розробки, спрямовані на вирішення питань банківського нагляду, який в умовах ринкової економіки залишається важливою складовою функціонування банківської системи.

Зважаючи на поступове впровадження єдиних підходів до банківського нагляду, необхідним є створення уніфікованого підходу до понятійного апарату банківського нагляду.

Отже, **метою даного дослідження** є розробка єдиного підходу до трактування таких категорій, як “банківське регулювання”, “банківський нагляд” і “банківський контроль”.

На жаль, і в чинному законодавстві, і в спеціальній літературі відсутнє єдине чітке визначення таких понять, як “банківське регулювання”, “банківський нагляд” і “банківський контроль”, нерідко ці терміни певними науковцями [5, с. 37-38; 6, с. 52-61; 9, с. 11-13] не розрізняються і вживаються як синоніми.

В енциклопедії банківської справи України зазначено, що банківське регулювання – це одна із функцій держави, що полягає у створенні системи норм, що регламентують і регулюють діяльність банків, визначають її загальні принципи, порядок банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [4].

Українські науковці пропонують інші підходи до визначення даного поняття, умовно їх можна розділити на дві групи, до першої належать такі науковці, як В.І. Міщенко та В.В. Пасічник, які розглядають банківське регулювання як розробку правової бази з метою регламентації банківської діяльності.

Так, наприклад В. Міщенко під регулюванням банківської діяльності має на увазі насамперед створення відповідної правової бази. Вважає, що це розробка та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків. По-друге, ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив [8, с. 47-48].

Досить схоже визначення надає В.В. Пасічник, який зазначає, що під банківським регулюванням мають на увазі розробку та видання уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи банківської діяльності [11, с. 238].

До другої групи належать такі науковці, як В.П. Поляков, О. Орлюк, О. Любунь, О. Сарахман та О. Хаб’юк, які розглядають банківське регулювання як систему заходів державного впливу.

В.П. Поляков як узагальнююче бере поняття “банківське регулювання”, що визначає систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банківської системи [12, с. 139].

О. Орлюк розглядає банківське регулювання як одну з форм державного управління, що становить систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк (або інший уповноважений орган) забезпечує стабільне та безпечне функціонування банків, а також попереджає дестабілізуючі процеси в банківському секторі [10, с. 151-152].

О. Любунь та інші [7, с. 28], а також О. Сарахман та інші [15, с. 29] визначають банківське регулювання як систему заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків і запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

О. Хаб’юк має на увазі під банківським регулюванням формування та застосування державою заходів впливу на банківську сферу для досягнення державних цілей (забезпечення грошового обігу, стабільність банківської системи, уникнення монополізації, усунення недоліків міжнародної діяльності банків тощо) [17, с. 25].

Наприклад, Жан Матук наполягає на узагальненні зазначених повноважень центробанку. Він вважає, що таке узагальнення має відбутися за допомогою банківського контролю, з урахуванням до нього (видання нормативно-правових актів, процесу спостереження за діяльністю банків та адміністративно-вольового впливу на їх діяльність [5, с. 37-38; 6, с. 52-61; 9, с. 11-13].

Стосовно категорії “банківський нагляд”, то, відповідно до енциклопедії банківської справи України, банківський нагляд – це особливий вид відомчого контролю, система моніторингу та активних впорядкованих дій, здійснюваних державою (в особі центрального банку чи уповноважених наглядових органів), з метою забезпечення дотримання комерційними банками та іншими фінансово-кредитними установами законодавства та обов’язкових економічних нормативів [4].

У свою чергу, під банківським наглядом такі науковці, як В. Грушко [2, с.11], В. Міщенко та інші [8, с. 48] мають на увазі “моніторинг процесів, що відбуваються у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме: створення нових банків та їх установ, діяльності банків, реорганізації та ліквідації банків”.

О. Любунь, К. Раєвський [7, с. 29] та О. Сарахман [15, с. 30] трактують банківський нагляд як моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах

одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи.

Заслуговує на увагу твердження А.Г. Загороднього, що банківський нагляд – це:

- 1) діяльність щодо створення ефективної системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, оперативного реагування на події, які дестабілізують діяльність банківської установи;
- 2) контроль банку за використанням банківського кредиту [3, с. 277, 376].

Н. Рогова, розглядаючи вказані поняття, приходять до висновку, що “державне регулювання банківської діяльності містить такий компонент, як нагляд, оскільки воно неможливе без контролю” [14, с. 36].

У банківській енциклопедії [1] він визначається як контроль, що здійснюється банками за господарсько-фінансовою діяльністю підприємств, організацій і громадян у процесі виконання банківських операцій.

Щодо поняття “банківський контроль”, то О.П. Орлюк зазначає, що наглядовий орган за своєю суттю не має відносин підлеглості із органом, за яким здійснюється нагляд. Наглядовий орган оцінює діяльність відповідної особи лише з позиції законності, але не доцільності, не втручаючись у його оперативну або іншу форму діяльності [10, с. 158]. На відміну від нагляду, контроль передбачає, як правило, наявність відносин підлеглості між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється контроль, а також втручання в оперативну діяльність підконтрольної особи з метою усунення допущених порушень [16, с. 240-268]. З іншого боку, О.П. Орлюк зазначає, що контроль, відповідно до чинного законодавства, передбачає цілісний і безперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності [10, с. 162].

В.В. Пасічник зазначає, що під контролем за діяльністю банків слід мати на увазі цілісне й безперервне відстеження здійснення банками їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами [11, с. 238].

У той же час в енциклопедії банківської справи України зазначено, що банківський контроль – це діяльність банків, спрямована на попередження, фіксацію й усунення недоліків і порушень, а також надання правової допомоги в питаннях фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій і громадян у процесі здійснення банківських операцій та користування банківськими послугами [4].

З метою уточнення понять банківського нагляду проаналізуємо визначення, що надані зарубіжними науковцями.

Зарубіжні науковці, в основному, не розмежовують цих понять, поєднуючи їх під терміном “банківський нагляд”. Про це свідчить назва основного міжнародного органу в сфері банківської співпраці – Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Наприклад, загальновідомий німецький довідник з банківської справи “Gablens Bank-Lexikon” подає визначення банківського нагляду як діяльність у рамках загального моніторингу національної економіки з боку державних установ з метою поточного спостереження за кредитними установами з моменту їх заснування та, за потреби, впливу на них [19, с. 175]; у німецькому довіднику з фінансових і біржових питань “Finanz-und Börsenlexikon” банківський нагляд визначається як надання дозволів на вступ до ринку (ліцензування) та моніторинг поточної ділової активності банків з метою захисту вимог вкладників до банків та забезпечення функціонування сфери кредитування й валютної політики [18, с. 93-94].

В американському словнику грошей та фінансів “The New Palgrave Dictionary of Money & Finance” банківський нагляд опікується банківською безпекою та захистом вкладників. Він охоплює регулятивний (пруденційний) та моніторинговий комплекси, що спрямовані на забезпечення фінансового “здоров’я” та безпеку банків [21, с. 156-158].

У німецькому енциклопедичному довіднику з грошових, банківських і біржових питань “Enzyklopädisches Lexikon des Geld-, Bank, und Börsenwesens” банківський нагляд розглядається як окрема гілка нагляду над економікою, визначається як державна діяльність, що забезпечує відповідність самовідповідальної участі банків у комерційних операціях існуючим правовим положенням, які створені в загальноносуспільних інтересах [22, с. 150-151].

Відомий німецькомовний підручник з банківської справи Т. Гартманн-Вендельса й інших не надає формального визначення банківського регулювання та нагляду. Незважаючи на це, одним із головних розділів є “Основи регулювання”, в якому міститься підрозділ “Банківський нагляд у ФРН” [20, с. 361-413]. Це дозволяє тлумачити “банківське регулювання” як всеохоплююче абстрактне поняття, а “банківський нагляд” як щось значно конкретніше.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що поняття “банківський контроль” використовується одними науковцями як заміник поняття “банківський нагляд”, а іншими визначається як контроль з боку комерційного банку за діяльністю своїх клієнтів під час здійснення ними банківських операцій. У першому випадку досить часто у науковій літературі зустрічаються визначення, де “банківський нагляд – це контроль...”, або навпаки, “контроль передбачає ... нагляд ...”, у другому випадку “банківський контроль” не має нічого спільного з державним регулюванням банківської діяльності та “банківським наглядом”.

Викладене свідчить про неоднозначність вирішення питання щодо поняття та обсягу банківського регулювання, банківського нагляду

та банківського контролю, про наявну наукову дискусію у застосуванні зазначених термінів та розумінні їх правової природи.

Слід зазначити, що кожна категорія є досить складною та багатогранною. Адже, банківське регулювання – це функція державного управління, яка є засобом реалізації політики держави. Банківський нагляд, з одного боку, можна розглядати як управлінську діяльність, що має свої методи, способи та форми реалізації, а з іншого – це орган державного управління, який проводить державну політику у сфері наглядової діяльності.

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, на нашу думку, під банківським регулюванням слід мати на увазі створення належної системи заходів (правової бази) щодо регламентації та стабільного функціонування банківської системи.

У свою чергу, вважаємо, що банківський нагляд є невід’ємною складовою банківського регулювання, його слід розглядати як моніторинг за діяльністю банків на всіх етапах їх життєвого циклу з метою попередження, мінімізації та запобігання негативних наслідків їх функціонування.

Банківський контроль – це одна з функцій системи управління банком поряд з плануванням, визначенням способів і засобів досягнення цілей координуванням. Він передбачає визначення якості виконання процесів для забезпечення їх відповідності заданим характеристикам.

Отже, необхідною умовою ефективного функціонування державного регулювання банківської діяльності є чітко сформована та законодавчо закріплена термінологія банківського нагляду, яка стане невід’ємною частиною вдосконалення та розбудови банківської системи України.

Список літератури

1. Банківська енциклопедія [Текст] / за редакцією д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : Слід, 1993. – 328 с.
2. Грушко, В. І. Банківський нагляд [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.
3. Загородній, А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те видання, випр. і доп. – К. : Знання, 2002. – 567 с.
4. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / редкол. : В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с. : іл. + вкл. 88 с.
5. Качан, О. О. Банківське право [Текст] : навч. посібник / О. О. Качан. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.
6. Костюченко, О. А. Банківське право [Текст] : підручник / О. А. Костюченко. – 3-е вид. – К. : А.С.К., 2003. – 218 с.

7. Любунь, О. С. Банківський нагляд [Текст] : підручник / О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 416 с.
8. Міщенко, В. І. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва. – К. : Знання, 2004. – 406 с.
9. Національний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза та канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 1999. – 368 с.
10. Орлюк, О. П. Банківська система України. Правові засади організації [Текст] : – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.
11. Пасічник, В. В. Банківський нагляд правові засади та проблеми здійснення [Текст] / В. В. Пасічник // Банківське право України / під заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : Ін Юре, 2000. – 368 с.
12. Поляков, В. П. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт [Текст] / В. П. Поляков, Л. А. Московкина. – М. : ИНФРА-М, 1996, – 192 с.
13. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.99 № 679-XIV // zakon1.rada.gov.ua.
14. Рогова, Н. Деякі теоретичні аспекти державного регулювання банківської діяльності [Текст] / Н. Рогова // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 36–39.
15. Сарахман, О. М. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / О. М. Сарахман, К. Є. Раєвський, О. І. Скаско. – Львів : ЛБІ НБУ, 2005. – 286 с.
16. Советское административное право [Текст] / под ред. П. Т. Василенкова. – М. : Юрид. лит., 1990. – 576, с. 240–268.
17. Хаб’юк, О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету [Текст] : монографія / О. Хаб’юк. – Івано-Франківськ : ОППО ; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.
18. Bestmann, U. Finanz- und Börsenlexikon [Text]. – 4. Auflage. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2000. – 934 S.
19. Grill, W. Gablers Bank-Lexikon, in 4 Bänden [Text]. – Band 1: A-D / W. Grill, L. Graulich, R. Ellen (Hrsg.). – 11. Auflage. – Wiesbaden: Gablers Verlag, 1996. – 474 S.
20. Hartmann-Wendels T. Bankbetriebslehre [Text] / T. Hartmann-Wendels, A. Pfungsten, M. Weber. – 3. Auflage. – Berlin – Heidelberg – New York: Springer Verlag, 2004. – 869 S.
21. Newman, P. The New Palgrave Dictionary of Money & Finance (in 3 volumes) [Text]. – Volume 1 / P. Newman, M. Milgate, J. Eatwell (Editors). – London: Macmillan Press Limited, 1992. – 865 p.
22. Thießen F. et al. Knapps Enzyklopädisches Lexikon des Geld-, Bank, und Börsenwesens [Text]. – 4. Auflage. – Frankfurt am Main: Fritz Knapp Verlag, 1999. – 1088 S.

Summary

The article deals with the essence of concepts of “banking regulation” and “banking supervision” according to the Ukrainian legislation, it also describes main approaches of national and foreign scientist to the determination of the terms “banking regulation”, “banking supervision” and “banking control”. The author gives her own interpretation of these terms.

Отримано 24.09.2010

УДК 368/369:336.71(477)

І.М. Михайловська, канд. екон. наук, доц., Н.А. Сорочинська, аспірантка, Хмельницький національний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬЯНСІВ БАНКІВ І СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

У даній статті розглянуто ситуацію, яка склалася в даний час на фінансовому ринку України. Визначено, яких заходів треба вжити, щоб удосконалити контроль за ризиком у банківській діяльності шляхом страхового забезпечення.

Ключові слова: альянс, банк, конкуренція, послуги, страхова компанія, фінансовий ринок.

Постановка проблеми. Кредитні операції різних форм проводяться в умовах ризику неповернення кредиту. Ця обставина викликала необхідність пошуку різних способів протидії як самим першоосновам ризиків, так і їхнім наслідкам. Саме тому кредитні відносини в умовах щораз сильнішої конкуренції, змінності кон'юнктури й політичної ситуації перейшли до формування різних систем антиризикових заходів, аж до сучасних видів страхування кредитних ризиків.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню даної теми присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, фахівці, зокрема В. Єрмакович, Н.М. Шелудько, А.Н. Мороз, П.С. Роуз, Р. Набок, В. Кротюк, О. Кіреєв, Г. Карчева. У той же час це питання потребує подальших наукових розробок, що й обумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті – з'ясувати, за яких умов здійснюється взаємодія страхових компаній і банківських організацій, які фінансові послуги створює така співпраця та як це позначається на конкурентоспроможності обох фінансових установ.

Виклад основного матеріалу. Стратегічні альянси відіграють одну з провідних ролей в економіках розвинутих країн світу. Вони є головною складовою глобальної конкуренції, дозволяють швидко досягти стратегічних цілей та ефекту синергізму з невеликими операційними витратами, меншими потребами в інвестиціях та високим потенціалом успіху. Стратегічні альянси між підприємствами різних напрямків діяльності – ключовий елемент стратегічного передбачення.

Одними з основних учасників стратегічних альянсів у світі є страхові компанії. Це зумовлено насамперед наявністю в них великих обсягів довгострокових капіталів, потребою ефективного їх використання